

Arap Baharı Karşısında ABD'nin Tutumu*

Mehmet Ali GÖNGEN**

ÖZET

ABD'nin Arap Baharı karşısında sergilediği 'çekingen' tutum uluslararası platformlarda tartışma konusu olmaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana dünyadaki her gelişme karşısında aktif bir rol üslenen ABD, Arap Baharı karşısında izlediği aşırı ihtiyatlı tutum, kimi akademik çevrelerce "ABD'nin hegemonik gücünden ciddi aşınmalar olduğu" şeklinde değerlendirilirken, kimi akademik çevreler de ABD'nin düşük profilli bu tutumunu, Obama'nın dış politikada, "insani zorunluluklar dışında mümkün olduğunca askeri seçeneği öteleyen, zorunlu hallerde ise BM gibi çok uluslu örgütlerin meşrulaştırıcı onayını gerekli gören yaklaşımına" bağlamaktadır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı ABD'nin, Arap Baharı karşısında sergilediği düşük profilli politikasının nedenlerini irdelemektir. Bunun için öncelikle isyanların meydana geldiği bölge olması sebebiyle Ortadoğu'nun ABD için ne anlam ifade ettiği üzerinde durulacak. Sonra temel olarak ABD'nin dış politika ekolleri kapsamında Obama doktrini ve Arap baharına yaklaşımı Mısır, Libya ve Suriye bağlamında incelenecek. Bu üç ülkenin incelenmesinin sebebi bir yandan hem bahsi geçen ülkelerin farklı potansiyellere sahip olması hem de içinde barındırdığı farklı dengeler, Arap Baharı'na prototip örnekler teşkil ettiğinin düşünülmesi, diğer yandan ABD'nin Arap Baharı'na yaklaşımını da özetlediğine inanılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: *Ortadoğu, Arap Baharı, ABD, Obama Doktrini, Mısır, Libya, Suriye*

The US Approach Towards The Arab Spring

ABSTRACT

The 'timid' approach the U.S. displayed in the face of the Arab Spring still continues to be a matter of debate at international platforms. The extremely cautious approach of the U.S., which played an active role in all worldwide developments since the Second World War in particular, was evaluated by some academic circles as "critical erosion in the hegemonic power of the U.S.". This low-profiled approach of the U.S. was on the other hand attributed by some other academic circles to Obama's foreign policy "approach that defers as much as possible a military choice in cases apart from humanitarian obligations, and considers necessary in compulsory cases a justificative approval of multinational organizations such as the UN". In this regard, the aim of this study is to address the causes of the low-profiled approach the U.S. displayed in the face of the Arab Spring. The study will therefore focus in the first place on the meaning of the Middle East for the U.S. in terms of being the region where civil revolts have taken place. It will continue with a detailed analysis of the Obama doctrine as part of the U.S. foreign policy trend, and its approach towards the Arab Spring within the context of Egypt,

---

* Bu makalenin bir kısmı "Obama Doktrininin Arap Baharı Pratiği" ismiyle 6-7 Kasım 2014'te yapılan, Akdeniz Üniversitesi Uluslararası ilişkiler bölümünün düzenlediği "Akdeniz Üniversitesi Uluslararası ilişkiler sempozyumunda" sunulmuştur.

** *Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Programı, e-posta: maligongen@hotmail.com, 506-2643625*

Libya and Syria. The reason for the particular review of these three countries is the various potential they have, the idea that they set prototype examples to the Arab Spring due to the various balances they bear, and that they summarize the U.S. approach towards the Arab Spring.

Key Words: *Middle East, Arab Spring, U.S., Obama Doctrine, Egypt, Libya, Syria*

Giriş

Bu çalışma, ABD'nin Arap Baharı karşısındaki tutumunu Obama doktrini etrafında okumayı hedeflemektedir. ABD'nin Arap Baharı politikası; tek taraflı askeri müdahale seçeneğini önceleyen, ABD'nin hegemonyasını sürdürme yolunda saldırgan davranan Bush'un aksine, mümkün olduğunca diplomatik yollarla ABD hegemonyasını sağlamak isteyen, mümkün olmayan durumlarda BM (Birleşmiş Milletler), NATO (North Atlantic Treaty Organization, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) gibi çok uluslu örgütlerin meşrulaştırıcı onayına ihtiyaç duyan Obama doktrini¹ ile uyumlu olduğu ve büyük ölçüde de sonuç aldığı bu çalışmanın temel iddiasıdır.

2011 yılı Ortadoğu halklarının demokratik taleplerle yıllardır yönetimde olan diktatörlere karşı meydanlara indiği bir yıl oldu. Tunus'ta başlayan olaylar, domino etkisi yaratarak Mısır, Cezayir, Fas, Ürdün, Libya, Suriye, Bahreyn, ve Yemen'e sıçradı. Mısır, Libya, Tunus ve Yemen gibi ülkelerde kısa sürede yönetimler alaşağı edildi. Tarihe Arap Baharı olarak geçen bu halk ayaklanmaları karşısında hegemonik bir güç olan ABD'nin takındığı tutum, bölge ile olan stratejik ilişkileri/çıkarları göz önüne alındığında üzerinde durulması gereken bir olgudur. Bu anlamda, dünyanın en önemli petrol ve doğalgaz merkezi olan Ortadoğu coğrafyasında yarım asırlık jeopolitik dengeleri derinden sarsan isyan hareketleri karşısında ABD'nin takındığı politik tutumu anlama çabası bu çalışmanın başlıca amacını oluşturmaktadır.

"Terörle savaş" konsepti çerçevesinde Bush döneminde Ortadoğu'da oldukça saldırgan bir politika izleyen ABD, Obama dönemi ile beraber, Arap Baharı sürecinde askeri müdahaleyi öteleyen, daha ihtiyatlı bir politika benimsediği gözlenmektedir. Obama doktrini de denen bu yaklaşım, bazı akademik çevrelerce Bush döneminin saldırgan politikaları sonucu dünyada ciddi imaj kaybına uğrayan ABD'nin, imaj düzeltme çabası olarak yorumlanmıştır.

Diğer yandan bazı analistler bu yaklaşımı ABD'nin hegemonik gücünde ciddi 'aşınma' şeklinde değerlendirmiştir. ABD'nin, Arap Baharı karşısındaki duruşunu anlamak için, prototip örnek olarak seçtiğimiz Mısır, Libya, Tunus gibi ülkelerle ABD'nin politikasını incelemeye çalışacağız. Bu üç ülkenin seçilmesinin nedeni, özellikleri tek tek incelendiğinde hem sahip oldukları/olmadıkları enerji kaynakları, hem içinde barındırdıkları/ barındırmadıkları mezhepsel/etnik farklılıkları hem de isyandan önce ABD ile sıcak/sıcak olmayan ilişkileri bakımından bir çok parametreyi barındırmasıdır. Bu bağlamda öncelikle Ortadoğu'nun önemi üzerinde durulacak sonra Obama doktrininin sözü geçen üç ülke özelinde nasıl uygulandığı tartışılacaktır.

¹ Birol Akgün, ABD'nin Suriye Politikası, Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler (Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri), Stratejik Düşünceler Enstitüsü, SDE Uluslararası İlişiler Program Koordinatörlüğü, 2012,s,11.

1. Hegemonya Kurma Aracı Olarak Ortadoğu

Dünya ekonomisinin petrole yöneldiği yirminci yüzyıl başlarından itibaren en büyük ve en kolay ulaşılabilen enerji kaynaklarının Ortadoğu'da olduğu bilinmekteydi. Batılı devletlerin bölgeye olan ilgisi ve bölge ülkelerin güvenliklerini sağlamak için hegemon devletlere imtiyazlar vermesi bu döneme denk gelir. Örneğin İran Şahı, 1901'de lüks harcamalarını yabancılara verdiği imtiyazlarla karşılama yoluna gitmiş, İran'daki tüm petrol imtiyazları, toplam karın %16'sı karşılığında, bir İngiliz vatandaşı olan Williams Knox D'Arcy'ye vermiştir. İran'da petrolün varlığının 1908'de kesinlik kazanmasıyla birlikte, 1909'da kurulan Anglo Iranian Oil Company'nin hisselerinin %51'ini 1914'te alan İngiliz hükümeti, şirket üzerinde ve dolayısıyla da İran petroleri üzerinde denetim sahibi olmuştur². ABD şirketlerinin bölgede petrol ayrıcalığı elde etmesi 1920'li yıllarda başlar. Suudi Arabistan'da ilk ayrıcalık 1923'te Necd'in El Hasa yöresinde Standart Oil Company of California'ya verilmiştir. Bu ayrıcalığın yarısı 1936'da Texas Corporation'a devredilmiş ve iki şirket 1944'te ARAMCO (Arabian- American Oil Company) adıyla yeni ortaklık kurmuşlardır. Aynı şekilde Bahreyn'de de ilk ayrıcalık, 1927'de bir Amerikan şirketi olan Golf Oil Corporation tarafından kurulan Kuveyt Oil Compan, 1934'te Kuveyt şeyhliyle tüm Kuveyt toprağını kapsayan bir ayrıcalık anlaşması yapmıştır. Yine Iraq Petroleum Company'nin %23.75'i ve İran'da 1955'te faaliyete başlayan uluslararası konsorsiyumun %40'ı da ABD'ye aittir. Benzer şekilde Amerikan şirketleri elde ettikleri ayrıcalıklar çerçevesinde 1940'larda Katar'da 1960 ve 1970'te de BAE(Birleşik Arap Emirlikleri) ve Umman'da petrol üretimine başlamıştı³.

Ortadoğu dünya doğal gaz rezervlerinin yüzde 41.5'ini, dünya petrol rezervlerinin yüzde 55.5'ini karşılamaktadır. Daha çarpıcı bir örnekle sadece Katar'ın doğal gaz rezervleri ABD'deki bütün evleri yüz yıl süreyle ısıtabilir⁴. Bu noktada Ortadoğu ve Körfezin uluslararası güçler tarafından kontrol edilmesinin sağlayacağı avantajlar da ortadadır. Chomsky'e göre⁵, ABD'nin bölgeye olan ilgisi ABD'nin petrol ihtiyacını karşılamak için değildi. Çünkü Kuzey Amerika 1970'lerin sonlarına kadar dünyanın başlıca petrol üreticisiydi. ABD, Ortadoğu petrolüne bağımlı değildi. ABD bölgeyi dünya hakimiyetinin bir aracı olarak denetlemek istiyordu. Bu noktada ABD'nin başlıca kaygısının sanayi alanında rakipleri olduğuna işaret eden Chomsky'e göre, üçüncü güç olarak gelişen Avrupa'nın, ABD'nin bu endişelerini beslediğini ifade etmektedir. Chomsky, ABD'nin bu endişesinde kendisine göre haklı olduğunu, ekonomi ve nüfus bakımında aşağı yukarı ABD ile kıyaslanabilecek durumda olan Avrupa'yı kontrol altında tutmanın yolu onu petrole bağımlı kılmak ve petrolü denetim altında tutmak olduğuna işaret eder.

Aşağıdaki veriler Chomsky'i haklı çıkartacak niteliktedir. Avrupa'nın petrol ihtiyacının yüzde 30'unu, Japonya petrol ihtiyacının yüzde 80'ini, Çin petrol ihtiyacının yüzde 90'ını bu bölgeden sağladığı düşünüldüğünde, mesela ABD'nin bu bölgede

² Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, Cilt:1,MKM Yayınları, Bursa, 2012, s.408.

³ Burcu Kaya Erdem, *Doğu Batı İkilemi Bağlamında El-Cezire*, İstanbul, Vadi yayınları, s.120.

⁴ Burcu Kaya Erdem, *a.g.e.*, s.114-116.

⁵ Noam Chomsky ve Gilbert Achcar, *Tehlikeli Güç, ABD'nin Dış Siyaseti ve Ortadoğu*, İstanbul, İthaki Yayınları, 2007, s.100.

sağladığı denetim aynı zamanda bölgedeki muhtemel rakiplerini de kontrol anlamına gelmektedir⁶.

Uluslararası Enerji Ajansı'nın verilerine göre 2020 yılında ABD'nin Venezüella ve Suudi Arabistan'ı geçerek dünyanın en büyük petrol üreticisi ülkesi konumuna geleceğini ve 2030 yılında petrol ihracatçısı bir ülke olacağı göz önüne alındığında, Ortadoğu'nun ABD için enerji temininden ziyade "rakiplerini kontrol etme" amaçlı olduğu söylenebilir. Yine Uluslararası Enerji Ajansı'nın verilerine göre Asya ve Avrupa gelecekte ana alıcılar olmaya devam edecek. %30 petrol ihtiyacını Ortadoğu'dan temin eden Avrupa, aynı zamanda enerji konusunda Rusya'ya bağımlıdır. AB (Avrupa Birliği) ülkeleri toplam doğalgaz ithalatının %40'ını Rusya'dan sağlıyor. Bulgaristan, Romanya ve Finlandiya'nın Rusya'ya doğalgaz bağımlılığı ise %100'dür⁷.

Bu noktada şunu belirtmek gerekiyor; Rusya ve ABD hala dünyanın en büyük iki gücü ve kuşkusuz aralarında bir rekabet var. Ancak bu durum her ikisinin de aleyhine olan gelişmeler karşısında ortak hareket etmelerine engel değildir. Bu düşünceden hareketle iki devlette şu anda enerji kozunu kaybetmek istemeyecekleri gibi başka devletlerin araya girmesini, yani pastadan pay kapma çabalarını engellemek isteyeceklerdir⁸. Yine de şu şerhi düşmekte fayda var; ABD kendi ihtiyacından çok siyasal sebeplerle Ortadoğu'daki enerji kaynaklarını kontrol etmek isterken, Amerikan askerinin bölgede bulunması hem bölgede hem de Amerika içerisinde yarattığı rahatsızlık ABD'ye ilerde Ortadoğu'yu ikinci plana atma opsiyonunu da vermektedir. Obama yönetiminin dikkatini Pasifik'e ve Afrika'ya kaydırma arzusunu bu çerçevede okumak mümkündür. Unutulmamalıdır ki özellikle ABD'nin baba ve oğul Bush dönemlerinde Ortadoğu'daki saldırgan politikaları sonucu bölgede çok ciddi bir ABD karşıtlığı mevcuttur. Obama ile bu imajı düzeltme çabası için daha fazla zamana ihtiyaç var. Bu konu ilerde daha geniş ele alınacaktır.

2. ABD'nin Temel Dış Politika Yaklaşımları

Amerika'da dış politikaya yaklaşım bakımından üç temel ekolden bahsetmek mümkündür. Bu ekollerden biri, Amerika'nın dünyanın tamamını kontrol etmek durumunda olduğuna inanan ve bunu yapmak için askeri gücünü ön planda tutması gerektiğini düşünen **kontrolcüler** yani **controllers** grubudur. Bunlar "Amerika dünyanın efendisidir" sloganıyla hareket ederken, ABD'nin büyük silahının vurucu kuvveti yani sert gücü olduğuna inanmaktadırlar. Neo-conların genellikle benimsediği bu stratejinin uygulayıcıları baba ve oğul Bush olmuştur. Zbigniew Brzezinski, William Kristol ve Robert Kagan gibi isimlere ilaveten Pentagon'un genel tercihinin de bu yönde olduğunu söylemek gerekir. Bu görüş esas olarak "dünyanın bir efendiye ihtiyacı olduğuna" ve bunun için de ABD'den daha iyi bir alternatif olmadığına inanmaktadırlar. Gerekirse tek taraflı bile olsa ABD'nin tüm dünyada müdahaleci davranabileceğini savunmaktadırlar⁹.

Soğuk Savaş döneminin sonuna denk gelen baba Bush dönemi incelendiğinde Bush'un Yeni Dünya Düzeni (YDD) ile kavramlaştırdığı; içinde demokrasi kaygısı

⁶ Burcu Kaya Erdem, a.g.e., s. 120.

⁷ Deniz Ülke Arıboğan, *Büyük Resmi Görmek*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2013, s. 67.

⁸ Arıboğan, a.g.e., s. 58.

⁹ Arıboğan, a.g.e., s. 61-63

olmayan daha çok düzene vurgu yapan bir dış politikadan söz etmek mümkündür. Yeni Dünya Düzeni, küresel çapta düzensizlik ve istikrarsızlığa karşı evrensel ittifakı öngören bir vizyon geliştirme çabasıydı. Yeni dönemde tehdit, karşıt bir ideoloji ya da blok değildi. Soğuk savaş döneminde olduğu gibi Sovyetler Birliğine karşı demokrasi, İnsan hakları, self determinasyon gibi hakları da dillendirmenin anlamı yoktu. Bu yeni dünyada düzene ihtiyaç vardı ve bu düzeni tehdit eden 'haydut devletler' vardı. Bu bağlamda "düzen koruyucu" rolünü ABD kendisine vermişti. Nitekim, YDD söylemini hayata geçirmede stratejik gerekçelerle ve jeopolitik realist anlayışla hareket eden yönetimin benimsediği statükocu ve muhafazakar yaklaşımın izlerini, dış politikada, cumhuriyetlerin bağımsızlığına değil, Yugoslavya'nın bütünlüğüne destek veren, Baltık ve Kafkas Cumhuriyetlerin bağımsızlığını destekleme konusunda ürkek davranan, istikrar adına Çin ile ilişkileri sürdüren ve Körfez savaşında Irak'ın parçalanmasına karşı çıkıp Saddam'ı devirmeye yanaşmayan, Bağdat'ın Kürt ve Şii isyanları bastırmasına göz yuman ve Kuveyt'te eski emirliğin tekrar iş başına geçmesinin meşru olduğunu savunan çizgisinde görmek mümkündür¹⁰. Baba Bush döneminde anahtar kelime düzen, düzeni koruyacak ve devam ettirecek olan ABD, buna itiraz edenler ise 'haydut devletlerdir'. Oğul Bush dönemi de bu bağlamda incelenmeye değerdir. Yeni muhafazakarlığın yükselişe geçtiği bu dönemde ABD'ye biçilen "dünyanın efendisi", "düzenin koruyucusu" rolü, 11 Eylül saldırıları ile beraber daha saldırgan bir hal aldı. Geçmişle kıyaslandığında özetle şöyle bir ayırımdan söz edilebilir; yeni muhafazakârlar, realistlerden ve geleneksel muhafazakârlardan farklı olarak, kuvvet kullanma ile insani gelişmeyi ilişkilendirmektedir. Realistler ahlaki amaçların belirleyici olduğu bir dış politika taraftarı değilken, geleneksel muhafazakârlar da dünyanın daha iyi hale getirilebileceği görüşüne şüpheyle yaklaşarak ABD'nin nispeten sınırlı bir küresel rol oynaması gerektiğini savunmaktadır. Yeni muhafazakârlar ise, Amerikan gücünün kullanılarak dünyanın daha iyi bir hale getirilebileceğine inanmaktadır. Burada güç yoluyla, yani realist araçlar kullanılarak liberal sonuçlara, yani daha iyi bir dünyaya ulaşılması söz konusudur. Dolayısıyla yeni muhafazakârlar, önde gelen ve fakat birbirine zıt iki grup olan realistlerin güce yaptığı vurgu ile liberallerin gelişmeye yaptığı vurguyu bir araya getirmişlerdir¹¹.

Yeni Muhafazakarların saldırgan tutumları sonucu, "*Ortadoğu'da, ABD'nin öncülüğünde başlatılan Afganistan ve Irak savaşları bölgedeki istikrarsızlığı turmandırarak, radikal grupları güçlendirmesi ile sonuçlanmıştır. Mısır ve Filistin'de yapılan seçimlerde İslami grupların gösterdiği başarı, serbest seçimlerin Batı karşıtı İslami gruplara kazanç sağladığı görüşüne Batı dünyasında yaygınlık kazandı. Özellikle 2005-2006 yıllarında yeniden güç kazanan realist düşünce, demokrasi ibracı ile ABD'nin güvenliği arasında kurulan bağı sorgulayarak, demokrasinin terörü yenebileceği düşüncesine şüpheyle yaklaştı. Demokrasi ve insan haklarını kültür, din, coğrafya fark etmeksizin evrensel prensipler olarak kabul eden enternasyonal liberallerin aksine, realistler bu dönemde kültürel yaklaşımları ön plana çıkararak, Arap dünyasının demokrasiye karşı dirençli olduğu savını gündeme getirdiler*"¹². Dikkat edilirse, sonuçları bir yana, gerek baba Bush gerekse oğul Bush döneminde, ister ABD'ye düzen koruyucu misyonu veren ve adına

¹⁰ Ömer Kurtbağ, *Amerikan Yeni Sağı*, Usak Yayınları, Ankara, 2010, s. 202-204.

¹¹ Gökhan Telatar, "Yeni Muhafazakarlar, Demokrasinin Yayılması ve Amerikan Dış Politikası", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:67, No:3, 2012, s. 161.

¹² Müjge Küçükkeleş, "AB'nin Ortadoğu Politikası ve Arap Baharına Bakış", *SETA analiz*, Sayı:63, Ocak 2013, s. 8-9.

YDD denilen doktrin olsun isterse yeni muhafazakarlık gündemi etrafında çerçevelenen demokrasi havariliği olsun, sonuçta hedeflenen ABD hegemonyasının bir şekilde devam etmesi, yeniden üretilmesidir.

İkinci ekol ise, dünyanın **şekillenmesi** gerektiğini düşünen ve '*shapers*' denilen ekoldür. Bu ekol, Amerika'yı "dünyanın efendisi" değil "dünyanın lideri" olarak tanımlar. Joseph Nye'nin teorisini olduğu bu görüşe göre, liderlik vasfı stratejik ortaklıklarla geliştirilmeli ve diğerlerine rağmen değil, diğerleriyle beraber yol alınmalıdır. Bu çerçevede etkili olan silah askeri değil ekonomik ilişkiler olduğundan, ABD'nin yumuşak güce, yani 'soft power' kullanımına yönelmesi gerektiğine vurgu yapmaktadırlar. Bu ekol, ekonomik ve kültürel gücün ön plana çıkarılıp, askeri gücün mecbur kalmadıkça kullanılmamasını, ancak mecbur kalınması halinde -özellikle insani nedenler belirgin hale gelince- başvurulması gerektiğini savunmaktadırlar.

Clinton ve kısmen Obama da bu görüşe yakındır. Serbest piyasaya geçişin ve demokratikleşmenin teşvik edilmesi, Rusya'nın barış için ortaklık kapsamında NATO ile işbirliğine çekilmesi, Çin'in DTÖ'ye (Dünya Ticaret Örgütü) dahil edilmesi bu çerçevede atılmış adımlardır¹³. Clinton dönemine bakıldığında, daha çok ekonomik boyuta odaklanan dış politika, yeni pazarların Amerikan ürünlerine açılması ve uluslararası ticari düzenin Amerika'nın ve dünyanın ekonomik zenginliğini ve işbirliğini geliştirmek üzere serbestleştirilmesini öngören idealist-liberal uluslararası bir çizgiye sahiptir. Bu çerçevede Washington Uzlaşısı ilkelerine uygun olarak serbest ticaret ve piyasa ilkelerine bağlılık ile mali sistemlerin tüm dünyada kuralılaşması ve serbestleştirilmesi oluşturuldu¹⁴. Reagan döneminden miras, sermayenin önündeki engellerin kaldırılması şeklinde özetlenebilecek neoliberal politikalar Clinton döneminde Uruguay Round sonrası kurulan DTÖ, çok taraflı yatırım anlaşmaları (Multilateral Agreement on Investment - MAI) gibi girişimlerle güçlendirildi. Bunun sonucu olarak spekülasyon sermaye ve sıcak para akışı küresel mali krizlerde rol oynadı. Asya'da Tayland, Kore, Malezya, Endonezya, Filipinler gibi ülkeler ağır ekonomik krizler yaşadı. ABD bu fırsattan istifade ederek Asya ekonomilerini daha da Amerikan ekonomisine bağımlı hale getirmek için çalıştı¹⁵. Reagan döneminde IMF, Dünya Bankası eliyle Amerikan çıkarlarını, politikalarına dayatan ABD, Clinton dönemiyle devreye DTÖ'yü de koyarak, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin üstünde ekonomik baskı uygulayarak Amerikan hegemonyasını yeniden üretme yoluna gitti. Bu konuda Uruguay Round çerçevesinde alınan kararları incelemek fikir verecektir. Örneğin, Uruguay Round çerçevesinde tarım ürünlerine verilen destek azaltılırken, entelektüel haklar (patent ve telif hakları) alanında ise bilgisayar programları 50 yıl, patentler ve telif hakları 10-30 yıl arasında korunuyordu¹⁶. Obama döneminde izlenen dış politika aşağıda Arap Baharı çerçevesinde incelemeye çalışacağız. Ancak şimdilik, 11 Eylül sonrası geliştirilen güvenlik odaklı dış politika sonrası, Irak işgali ve Afganistan'da 'terörle savaş' konsepti etrafında yapılan saldırılar sonucu, özellikle Ortadoğu'da büyük imaj kaybına uğrayan ABD, Obama dönemi ile beraber bu imajını düzeltmeye çalıştığını söylemekle yetinelim. İmaj düzeltme salt 'hoş görünme'

¹³ Arıboğan, *a.g.e.*, s. 62.

¹⁴ Ömer Kurtbağ, *a.g.e.*, s.247-249.

¹⁵ Ömer Kurtbağ, *a.g.e.*, s.249.

¹⁶ Gülten Kazgan, *Küreselleşme ve Ulus-Devlet*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s.137-144.

kaygısından kaynaklanmamaktadır. Kuşkusuz, "Dünyanın efendisi", "düzen koruyucu" iddiasında olan ABD'nin bu çabasını, Gramsci'nin "hegemonya için salt kaba kuvvetin yeterli olmadığı bunun yanında rıza üretmenin de gerekli olduğu"¹⁷ düşüncesinden hareketle; hegemonyayı sürdürmek için rıza üretmek gerekliliği üzerinden okumak mümkündür.

Yukarıda değinilen iki ekolü özetlemek gerekirse, özellikle oğul Bush dönemindeki Irak işgallerini ABD'yi dünyanın efendisi gören yaklaşımın sonuçları olarak değerlendirmek, Obama döneminde Ortadoğu'da meydana gelen halk ayaklanmaları karşısında, Libya örneğinde olduğu gibi Uluslararası toplumun desteğini aldıktan sonra hareket etmek, Suriye örneğinde olduğu gibi, bölgesel dengeleri de göz önüne alarak uluslararası diplomasiyi harekete geçirerek çözmeye çalışması ABD'yi dünya lideri gören anlayışın yansımaları olarak okumak mümkündür.

ABD'nin dış politika yaklaşımındaki üçüncü ekol ise Amerikan gücünün kendi kıtasına çekilmesi gerektiğini savunan **çekinikler**, yani *abstainers* grubu. ABD'nin mümkün olduğu kadar dünyanın diğer bölgelerinden uzak durması gerektiğini söyleyip 1823 Monroe Doktrininden kalma izolasyonist bir tavrı benimseyenler bu gruba dahildir. Aralarında Thomas Friedman gibi liberalcılar olduğu gibi Pat Buchanan gibi ABD'nin kendi şirketlerini ve üretimini kuvvetlendirmek, kendi ülkesindeki sosyal sorunlarla uğraşmak gibi konulara vakit ayırması gerektiğini düşünen muhafazakarlar da vardır. Bu ekolün savunucularına göre ABD dünyaya, özellikle de Avrupa'ya ve çevresine ne zaman müdahale etmeye kalksa bunun yan etkilerini Amerikan vergi mükellefleri çekmekte, oysa karşı kıyının işlerinden ne kadar uzak kalırsa sonunda bu durumun nimetlerinden ABD vatandaşları faydalanmaktadır¹⁸.

3. Obama Doktrini ve Arap Baharı Sürecinde ABD'nin Tutumu

Temmuz 2008 yılında ABD'de yapılan bir ankete göre Amerikan halkı "Amerika'nın dünyadaki duruşunu iyileştirmeyi" ABD'nin en önemli dış politika önceliği olarak görüyordu. Bu yönüyle Obama halkın duygularını iyi yakalamıştı¹⁹; Obama seçim kampanyasında ABD'nin Irak işgalini eleştirmiş, Rusya, Çin ve İran dahil olmak üzere tüm ülkelerle ilişkilerin yeniden düzenlenmesi üzerinde durmuştu. Nitekim 20 Ocak'taki göreve başlama töreninde "Amerika her bir ülkenin dostudur....ve bir kez daha başı çekmeye hazırız" demişti. Bush BM, DTÖ, Uluslararası Ceza Mahkemesi gibi kurumların Amerika'nın egemenliğini kısıtladığını iddia ederken, halefi Obama bu örgütlerin ABD'yi daha güvenli kılacağına inanıyordu. Bu mesaj, göreve başlama töreninden üç hafta sonra, eski senatör ve Senato Dış İlişkiler Komitesi Başkanı, Başkan Yardımcısı Joseph Biden tarafından doğrudan Avrupalı liderlerle paylaşılmıştı. Konuşmasında Başkan yardımcısı,

"Uluslararası ittifakların ve örgütlerin Amerika'nın gücünü azaltmadığına inanıyoruz, onları kollektif güvenliğimizi, ekonomik çıkarlarımızı ve değerlerimizi geliştirmeye yardım ettiğine inanıyoruz. Bu yüzden katılacağız, dinleyeceğiz, danışacağız"²⁰.

¹⁷ Levent Yaylagül, *Kitle İletişim Kuramları*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2013,s,111.

¹⁸ Arıboğan, *a.g.e.*, s. 161-64.

¹⁹ Steven W. Hook, John Spaniner, *Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze*, İstanbul, İnkılap Yayınevi, s. 359.

²⁰ Hook- Spaniner, *a.g.e.*, s. 330.

Amerikan halkının "Amerika'nın dünyadaki durumunu iyileştirmeyi" öncelikli sorun görmesinin dışarıdaki karşılığını "imaj kaybı" olarak tanımlamak mümkündür. Aşağıda tablo, Obama'dan önce Avrupa ülkeleri ve Türkiye'de yapılan bir araştırmanın sonuçlarıdır. Tablodan açıkça anlaşılacağı üzere ABD, sadece Ortadoğu'da değil, NATO müttefikleri arasında da çok ciddi bir imaj kaybına uğramıştır.

Tablo 1. Dostları Kaybetme: NATO Müttefikleri Arasında ABD Üzerine Kamuoyu 1999-2007

Ülke	1999-2000	Nisan-Mayıs 2003	Nisan-Mayıs 2007
Britanya	83%	70%	51%
Kanada	71	63	55
Fransa	62	43	39
Almanya	78	45	30
İtalya	76	60	53
İspanya	50	38	34
Türkiye	52	15	9
Orta	67	48	39

Kaynak: Ole R. Holsti, *To See Ourselves as Others See Us, "How Publics Abroad View the United States after 9/11", The University of Michigan Press, 2008, p.19.*

ABD halkının kendisine olan desteğini barışçı yöntemleri savunmasına bağlayan Obama, dış politikada zor kullanmayı gerektirecek seçeneklerden özenle kaçınmaya çalışmıştır. Obama doktrini, ABD'nin dünyanın farklı bölgelerindeki insan hakları ihlalleri karşısında duyarlı olmasını, ancak doğrudan askeri güç kullanımı konusunda ise aşırı ihtiyatlı olmasını içermektedir. Bush dönemindeki Neo-Con siyasi elitin tek yönlü askeri güç kullanma konusundaki aşırı istekliliğinin ABD'nin küresel imajına ve güvenilirliğine yönelik olumsuz sonuçlarına bir tepki olarak gelişmiştir²¹. İlk seçim kampanyasında Guantanamo'daki kampı kapatacağını açıklayan, Irak'ta ABD askerlerini çekeceğini söyleyen, 2009'da ABD Başkanı olarak gittiği Kahire Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada Ortadoğu'da Müslüman dünyaya "yeni bir başlangıç" vaad eden Obama'nın bu söylemlerini bu çerçevede okumak mümkündür. Obama sözü geçen konuşmasında;

*"Hiç bir yönetim sistemi bir ülke tarafından başka herhangi birisine zorla kabul ettirilemez veya ettirilmemelidir.....Barışçıl bir seçimin sonucunu çıkartmayı varsaymadığımız gibi, Amerika herkes için en iyisini bildiğini varsaymıyor. Ama tüm insanların bazı şeyler için arzuyu duyduğuna yönelik kararlı bir inancım var: ne düşündüğünü açıkça söyleyebilme ve nasıl yönetileceğine dair söz sahibi olma; hukukun üstünlüğü ve adaletin eşit yönetimine güven; şeffaf ve halktan çalmayan bir yönetim, seçtiğin gibi yaşama özgürlüğü. Bunlar sadece Amerikan fikirleri değil; bunlar insan hakları. Ve işte bu yüzden bunları her yerde savunacağız"*²².

²¹ Birol Akçün, ABD'nin Suriye Politikası, Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler (Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri), Stratejik Düşünceler Enstitüsü, SDE Uluslararası İlişiler Program Koordinatörlüğü, 2012, s.11.

²² Hook-Spaniner, *a.g.e.*, s. 351.

Konuşma incelendiğinde bir yandan ABD'nin müdahaleci olmayacağı ama diğer taraftan insan haklarını savunacağı sonucuna varabiliriz. Kuşkusuz en önemli mesajı şu cümlesinde gizli: "Amerika herkes için en iyisini bildiğini varsaymıyor". Bu cümle Bush döneminin kötü izlerini silmeyi hedefleyen söz olarak değerlendirilmelidir.

Ancak yine de yukarıda özetleyemeye çalıştığımız Obama doktrininin de öne çıkan "insan hakları konusunda duyarlı olmak" ve "doğrudan askeri güç kullanımı konusunda aşırı ihtiyatlı olmak" saptamasında, çıkarlarla idealler çatıştığında Obama'nın ABD çıkarlarını tercih etmekte tereddüt etmediğini belirtmek gerekir. Bu yönüyle Arap Baharı güzel bir örnektir. Mısır'daki ayaklamada bir süre tereddüt yaşayan Obama yönetimi halkın kararlılığı karşısında yıllardır Amerika'ya dostça politikalar izlemiş Mübarek'in gitmesi yönünde tavır alırken, Bahreyn konusunda Suudi Arabistan'ın Bahreyn yönetimini desteklemek üzere asker göndermesi karşısında sessiz kalmıştır²³. Burada Bahreyn'in özel konumuna değinmek yerinde olacaktır: Bahreyn tarihsel olarak İran'ın üzerinde hak iddia ettiği bir ülkedir. 1970'lere kadar İran Bahreyn'i bir eyaleti olarak görüyordu. Ülke nüfusunun %70'i Şii olmasına karşılık Sünni bir hanedan iktidardadır. Diğer yandan Suudi Arabistan'ın sınır komşusu olması sebebiyle ülke İran ve Suudi Arabistan arasında hem mezhepsel hem de siyasi olarak çekişme alanı durumundadır. Daha da önemlisi ülkede ABD'nin askeri üssü vardır²⁴. Mısır konusunda isyancıları destekleyerek Suudi Arabistan'ı hayal kırıklığına uğratan ABD, Suudi Arabistan'ın, Bahreyn'e asker göndermesine sessiz kalarak hem isyan sonrası oluşabilecek İran etkisindeki bir yönetime müsaade etmemiş oldu hem de bölgedeki önemli müttefiki olan Suudi Arabistan'dan yana tavır almış oldu. Ulusal çıkarlar ve idealler arasındaki çelişkide çıkarların tercih edilmesi 'insan hakları konusunda duyarlılığı' ciddi biçimde anlamsızlaştırırken 'askeri müdahale konusunda aşırı tedbir belki de Obama yönetimi ile ilgili üzerinde en çok durulması gereken konu olarak kalıyor. Son on yılda Irak işgalinin merkeze oturduğu ABD'nin Ortadoğu politikasının siyasi ve maddi maliyetinin çok yüksek olduğu kanısında olan Obama yönetimi gerek Ortadoğu gerekse Çin ve Rusya ile ilişkilerde Bush döneminin tek başına hareket eden tavrından uzaklaşmaya çalışarak müttefikleriyle daha fazla işbirliği içinde hareket eden bir politika benimsediği söylenebilir. Irak işgalinde 5000 Amerikan askerinin hayatını kaybetmesi, 1 trilyon dolar üzerindeki savaş faturası ve prestij kaybı, Obama yönetiminin bu politikalarında belirleyici olmuştur²⁵.

Akgün'ün özetlediği gibi, "Obama, kendisini ne Jefferson gibi "özgürlüğün imparatoru", ne de Bush gibi "demokrasinin silahlı mücahidi" gibi davranmak zorunda hissetmektedir. Sözde özgürleştirici bir misyonun Vietnam'dan Irak'a kadar pek çok örnekte Amerika'ya olan maliyetini iyi bilen Obama, dış politikada yeni felaketlerle karşılaşmamak için ABD'nin kendi dar çıkarları temelinde değil, ancak ve ancak diğer ülkelerle birlikte hareket ederek sonuç alabileceğine inanmaktadır. Bu bağlamda da askeri güç kullanmak için BM gibi çok uluslu örgütlerin meşrulaştırıcı onayını gerekli görmektedir"²⁶.

²³ Erol A. Cebeci ve Diğerleri, "Başkanlık Seçimleri Sonrasında ABD'nin Ortadoğu Politikası", *SETA Analiz*, Sayı:54, Ekim 2012, s. 6-7.

²⁴ Mohammad-Reza Djalili, Thierry Kallner, *Arap Baharı Karşısında İran ve Türkiye*, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.62-63.

²⁵ Erol A. Cebeci ve Diğerleri, *a.g.e.*, s. 4.

²⁶ Akgün, *a.g.e.*, s.12.

Aşağıda, ABD'nin, Mısır, Libya ve Suriye'de gelişen halk ayaklamaları karşısında takındığı tutumun şimdiye kadar çerçevesini çizmeye çalıştığımız Obama Doktrini ile ne dereceye kadar uyumlu olduğu irdelemeye çalışacağız.

3.1. Mısır'daki Olaylar Karşısında ABD'nin Tutumu

Arap Baharı öncesi Mısır ile ABD ilişkilerine bakıldığında, 1967 yılında Mısır'ın İsrail'e karşı kaybettiği savaş kırılma noktası olarak kabul edilebilir. Çünkü bu tarihten önce Camal Abdül Nasır yönetimindeki Mısır, Arap dünyasının liderliğine soyunmuş, bu çerçevede 1958-1961 arası kısa dönemli Suriye ile birleşme yoluna gitmiş²⁷, Arap milliyetçiliği söylemleri ile anti Amerikan ve İsrail yönünde politikalar benimsemiş ve Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği cephesinde yer almıştı. Ancak 1967-1973 savaşlarından sonra Cemal Abdül Nasır'ın yerine Mısır Cumhurbaşkanı görevine gelen Enver Sedat'ın İsrail ile ABD gözetiminde Camp David sürecini başlatması ve bunun sonucu olarak İsrail'i resmen tanınması sonrasında Sovyetler Birliği ile olan yakınlığına son vererek ABD bloğuna geçti. Bu gelişme Arap Dünyasında büyük tepkilere sebep olmuş, Mısır Arap Birliğinden ihraç edilmiş ancak diğer taraftan Camp David ile birlikte Mısır, ABD'den yılda 1,5 milyar dolar askeri yardım paketi almıştır. Böylece Sovyetler Birliği bloğundan ABD bloğuna dönüş yapan Mısır, Hüsnü Mübarek döneminde de bu tavrını korumuş, bunun sonucu olarak belirtilen yardımlar her yıl düzenli olarak sürmüştür²⁸.

1970'li yılların ortalarında Nasır'dan sonra başkan olan Enver Sedat'ın İsrail ziyareti ve ardından 1979'da İsrail ile imzalanan barış anlaşmasından Arap Baharına kadar geçen süreçte Mısır, ABD'nin Ortadoğu politikasına uygun davranan önemli bir müttefikti. Bu sebeple Mısır'da isyan başladığında ABD, Özellikle İsrail ve Suudi Arabistan'ın Hüsnü Mübarek lehine söylemlerde bulunması ile beraber bir müddet tereddüt yaşadı²⁹. Ancak durumun iyice kontrolden çıktığını gören ABD, "kazanacak tarafta" olmayı seçti. ABD, ayaklanmanın yörüngesinden çıkıp sadece Mısır'daki düzeni değil, İsrail ile olan ilişkileri de etkileyeceği kaygısı taşırken, orduyu devreye sokarak ya da ordunun bu inisiyatifi almasını destekleyerek, Hüsnü Mübarek'in yönetimden ayrılmasını hızlandırdı³⁰.

Arap dünyasında her zaman önemli bir yere sahip olan Mısır'a yönelik ABD'nin Arap Baharı sürecinde izlediği politikayı izah edebilmek için bu süreçte Mısır'ın İsrail, Batı ve İslam dünyası ile olan ilişkilerine değinmekte fayda olduğuna inanıyoruz. Ocak 2011'de gerçekleşen halk ayaklanması ile yönetimden uzaklaşan Hüsnü Mübarek sonrası iktidara gelen askerler hem kendi meşruiyetlerini sağlama alma hem de olası toplumsal muhalefeti ve öfkeyi kontrol altına almak için 2011 baharında Filistin'le olan Gazze sınırını açma kararı aldı. Daha sonra iktidarı devralan Müslüman Kardeşler döneminde temel olarak Mısır'ın Filistin'e yönelik politikası şu şekilde özetlenebilir: Gazze'ye yönelik olarak insani koridoru açık tutmak ve HAMAS ile El Fetih arasındaki uzlaşma görüşmelerine destek vermek. Genel anlamda Müslüman Kardeşler'in aday olarak iktidara gelmesine rağmen, Mursi yönetimi Batı ile ilişkilerinde kendisinden

²⁷ Mehmet Özkan, "Mısır Dış Politikası: Dünü, Bugünü, Sorunları", *SETA*, Mart 2014, Sayı:88, s. 9.

²⁸ Mete Çubukçu, *Yıkılın bu Düzen, Arap Ayaklanmaları ve Sonrası*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012, s.192.

²⁹ Kılıç Buğra Kanat, "Amerikan Dış Politikasının Bir Darbeyle İmtihani", 10 Temmuz 2013, <http://seta.org.tr/abd-dis-politikasinin-bir-darbeyle-imtihani/yorum/6900>, Erişim Tarihi, 30 Nisan 2014.

³⁰ Mete Çubukçu, *a.g.e.*, s. 192.

beklenmeyecek şekilde rasyonel ve müşterek çıkarlara dayalı bir ilişkiyi tercih etmiştir. BM Genel Kurulu için yaptığı ABD ziyareti; Brüksel'de AB yetkileri ile yaptığı görüşmeler, İtalya ve Almanya ziyaretleri rasyonel ve müşterek yapıcı ilişkiler için altyapı hazırlıklarıydı. Benzer şekilde, Mursi, Arap dünyasında Mısır'ın rakibi olan Suudi Arabistan ile ilişkileri normalleştirmek için çalışmış, Türkiye, İran gibi bölgesel güçlerle sıcak ilişkiler geliştirmiş diğer yandan Afrika'nın Mısır için ekonomik boyutuna dikkat çekerek Afrika ile güçlü ilişkiler geliştireceğinin işaretlerini vermiştir³¹. Ancak Kasım 2012 yılında İsrail'in Filistin'e saldırması Mursi yönetimi açısından sonun başlangıcı olmuştur. Filistin'e saldırı karşısında Mursi'nin iki seçeneği vardı; ya birçok Arap ülkesi gibi sessiz kalacaktı ya da bu saldırı karşısında sesini yükseltecekti. Devrimin sesleri hala sokaklarda yankılanırken, istese de, sessiz kalamazdı. Nitekim, Arap Ligi önderliğinde yürütülen ve dış işleri bakanlarının topluca Gazze'yi ziyaretine yol açan hamlede aktif bir rol oynadı. İslami kimliğe sahip yeni iktidar ABD ve İsrail için zaten olağan şüpheliydi. Bu tutum şüpheleri arttırdı. Böyle bir ortamda bir yıl gibi kısa bir sürede askeri darbe ile iktidardan uzaklaştırılan Müslüman Kardeşlerin yerine gelen askeri rejimin ilk icraatlarından bir tanesi Gazze sınır kapısını kapatmak oldu. Bu çerçevede, 3 Temmuz 2013 askeri darbe sonrası yönetime gelen Sisi liderliğindeki askeri rejim, Gazze sınır kapısını, Müslüman Kardeşler ve HAMAS arasındaki yakınlık sebebiyle Mısır iç siyasetinin bir parçası olarak değerlendirdi ve Mübarek döneminin de ötesine geçerek Gazze sınır kapısını ile ilgili sert uygulamalara gitti.

ABD ve İsrail arasındaki stratejik ortaklık göz önüne alındığında, Mısır gibi 80 milyonu aşkın nüfusu ile Arap dünyasında önemli bir yere sahip olan Mısır'ın hem İsrail ile olan jeopolitik konumu hem de ABD'nin Afganistan ve Irak gibi ülkelere askeri mühimmat taşıyan Süveyş kanalının³² bu ülkede geçmesi sebebiyle hayati bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Mursi'nin İslami bir gelenekten gelmesi, İsrail'in Filistin'e saldırısı sonrası takındığı tutum, Mısır nüfusunu oluşturan 10 milyonluk Hıristiyan azınlığın Mursi yönetiminin karşısında askeri rejimden yana tavır takınması³³, Mursi'ye karşı yapılan askeri darbe ile ilgili ABD'nin politikalarında belirleyici olmuştur. Nitekim ABD dış işleri başkanı John Kerry darbe sonrası Pakistan'ın Geo TV kanalına verdiği demeçte, "Mısır'da ülkenin kaos ve şiddete doğru gitmesinden endişelenen milyonlarca insan ordudan müdahale etmesini istedi"³⁴ demiştir. ABD'nin, Mısır'da yaşananları askeri darbe olarak tanımlayamayışının sebebini, yukarıda sıralanan gerekçeler ışığında 'İslami tandaslı' bir hareketin jeopolitik ve jeostratejik öneme sahip Mısır gibi bir ülkede iktidarda olmasına karşın "riske girmedir" şeklinde özetleyebiliriz. Buradaki riski kükusuz, İslami kimliğe sahip Mursi iktidarının ABD hegemonyasını tehdit edebilecek potansiyeli taşıması, jeostratejik

³¹ Mısır dış politikası Arap Baharı öncesi ve sonrası İsrail ile ilişkiler ile ilgili değerlendirmeler Mehmet Özkan'ın makalesinden yararlanılmıştır. daha geniş bilgi için bkz. Mehmet Özkan, "Mısır Dış Politikası: Dünü, Bugünü, Sorunları", *SETA*, Mart 2014, Sayı:88, s. 9.

³² Süveyş Kanalı belirtilen bölgeler açısından ABD için hayatidir. Zira, Süveyş Kanalı'ndan geçiş imkanı olmazsa donanmanın Ümit Burnu civarında gemiler konuşlandırması gerekir. Ki bu da Norfolk üssünden Basra Körfezi'ne ya da Hint Okyanusu'na erişim sürecini çok uzatacaktır.

³³ Hıristiyan azınlığın Müslüman kardeşleri hem parlamento seçimlerinde hem de başkanlık seçimlerinde desteklemedi. Buna karşın askerlerin aday olan eski hava kuvvetleri komutanı Ahmet Şefik'i destekledi. Bu durum Hıristiyan azınlığın İslami kökene sahip Mursi hareketine güvensiz olduklarına işaret ediyor.

³⁴ BBC Türkçe, Kerry: "Mısır Ordusu Demokrasiyi geri getirdi." 2Ağustos 2013 http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/08/130802_kerry_misir.shtml, Erişim Tarihi, 15 Nisan 2014.

ortağı İsrail'in çıkarlarına muhalif olma ihtimalini içinde barındırması olarak tanımlamak mümkündür.

3.2. Libya'daki Olaylar Karşısında ABD'nin Tutumu

Libya'nın Avrupa'ya yakın olması, Avrupa ile Afrika arasında bir geçiş noktasında bulunması dolayısıyla stratejik öneme sahip bir ülkedir. Aynı zamanda Libya petrol zengini bir ülke olması da önemini arttırmaktadır. OPEC 2013 verilerine göre Libya dünya kanıtlanmış ham petrol rezervleri sıralamasında sekizinci, doğalgaz rezervleri sıralamasında ise yirmi birinci sıradadır.³⁵ Batı ve özellikle de ABD karşıtı söylemleri dikkat çeken kırk yıllık Muammer Kaddafi iktidarı, Libya'yı Arap Baharı'ndan önce uluslararası siyasette önemli kılan başka bir olguydu.

Arap Baharı'nın başlangıç noktası olan Tunus ve sonrasında Mısır ile kıyaslandığında Libya'da isyan çok daha çatışmalı geçti. 40 yıldır iktidarda olan Kaddafi'ye karşı 17 Şubat'ta isyancılar tarafından ilan edilen 'öfke günü' sonrası gösteriler yoğunlaşmış ve bütün ülkeye yayılmıştı³⁶. Ülkenin denetimini hızla kaybeden Kaddafi, sivilleri yönelik saldırılarını yoğunlaştırınca 24 Mart'ta NATO, ülke üzerinde uçuşa yasak bölge uygulayarak ve Kaddafi'nin askeri üslerine, tank sıralarına ve diğer askeri varlığına büyük ölçekli hava saldırılarını yürüterek duruma müdahale etti. Obama yönetimi Libya konusunda geniş çaplı ve direkt bir askeri müdahaleden ziyade hava ve açık deniz askeri operasyonlarını diğer NATO ülkeleri ile paylaşmış, Libya'daki kara savaşını isyancılara bırakmıştı. Obama bu durumu 'yük sadece ABD'de olmamalı" sözleriyle özetlemişti³⁷. ABD doğrudan doğruya Libya'nın iç işlerine müdahale etmemeye özen göstermiş, isyanın iç savaşa dönüşmesi ile beraber ülkedeki sivillerin durumu üzerinden BM ve NATO gibi çok uluslu örgütleri harekete geçirmeye çalışmıştır. Nitekim Libya konusunda Obama BM Güvenlik Konseyi kararı çıkmadan ABD askerlerine silah kullanma yetkisi vermemiştir. Obama'nın 28 Mart 2011 tarihli konuşması ABD'nin Libya müdahalesi ile ilgili tutumunu açıkladığı gibi Obama'nın ABD'ye küresel çapta biçtiği misyonu da özetlemektedir;

Elbette ki Amerika baskı olan her yere kendi ordusunu gönderemez. Biz müdahalenin risklerini ve maliyetini göz önüne alarak, her zaman harekete geçmenin gerekliliği hususunda önce kendi çıkarlarımızı düşünmeliyiz. Ancak bu, doğru olanı yapmayı sonsuza kadar engelleyecek bir argümana dönüşmemelidir.... Ülkemizin bu kadar çok acil sorunu varken, ABD'nin dünyanın polis gücü olarak hareket etmesi beklenmemelidir... Baskıcı rejimlere karşı harekete geçme yükümlülüğü yalnızca Amerika'nın olmamalıdır... Biz Libya'da sivil halk dehşet derecesinde bir şiddete maruz kaldığı için harekete geçtik³⁸.

Libya'ya müdahale konusunda ABD geniş bir ittifak sağlamıştı. koalisyona İngiltere, Fransa, Kanada, Danimarka Norveç, İtalya, İspanya, Yunanistan, Türkiye gibi ülkelerin yanı sıra Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi Arap ülkelerini de

³⁵http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2013.pdf, Erişim tarihi 2 Nisan 2014.

³⁶ Çubukçu, a.g.e., s. 116.

³⁷ Steven W. Hook, John Spaniner, a.g.e., s.357.

³⁸ Birol Akgün, a.g.m., s.11-12.

katmıştır³⁹. 20 Ekim günü isyancılar tarafından memleketi Sirt'te bir kanalizasyon çukurunda yakalanan Kaddafi'nin katledilmesi ile isyan nihayete ermiştir. Mısır'da 'sadık müttefiki' Mübarek'e karşı önceleri ılımlı bir tutum sergileyen daha sonra halkın kararlılığı ile beraber 'kazanacak tarafta' olmayı seçen ABD, isyan sonrası yönetime gelen İslami tandaslı Müslüman kardeşlerin askeri darbe sonrası yönetimden uzaklaşmasına ses çıkarmamış, petrol zengini Libya'da ise ABD aleyhine politikalar üreten Kaddafi'ye karşı BM ve NATO'yu harekete geçirerek, hatta liderliği Fransa'ya bırakarak sonuç almıştır.

3.3. Suriye'de iç Savaş ve ABD'nin Tutumu

ABD'nin Suriye ile ilgili genel politikalarına baktığımız zaman soğuk savaş döneminden beri olumlu şeylerden bahsetmeye imkan yoktur. Soğuk savaş döneminde SSCB bloğunda yer alan Suriye'nin İran ile olan yakın ilişkileri, İsrail'e karşı mücadele eden HAMAS, Hizbullah gibi örgütlere destek vermesi sonucu ABD tarafından 'şer ekseni', 'haydut ülke' gibi tanımlamalara maruz kalmıştır. Bu sebeplerden dolayı Suriye, ABD açısından uluslararası sistemin dışında olan bir ülkedir. Ayrıca, Suriye'nin Rusya ile iyi ekonomik ilişkilere sahip olduğunu ve Rusya'nın en büyük askeri üslerinden birinin bu ülkede olduğunu not etmek gerekir. Suriye'ye içeriden bakıldığında da içinde bir çok dengeyi barındırdığı söylenebilir. Suriye'de nüfusun % 10'unu oluşturan Aleviler iktidarı elinde bulundurmaktadır. Suriye'de %10-15 arasında bir Kürt nüfus vardır⁴⁰ ve ayaklanma başlayıncaya kadar temel haklardan yoksundular. Bir çoğu vatandaş sayılmadığından dolayı kimlikleri bile yoktu. Bu sebepten dolayı mülk edinmiyorlar, resmi olarak evleniyorlar, çocuklarını okula gönderemiyorlardı⁴¹.

Suriye'de isyan hareketi ilk önce reform talepleriyle barışçıl gösteriler olarak başladı. Göstericilerin en önemli taleplerinden bir tanesi 1963 yılından beri Baas rejimi tarafından sıkı yönetimle idare edilen ülkede sıkı yönetimin kaldırılması idi. 15 Mart 2011 yılında yapılan gösterilere devlet güçlerinin çok sert müdahale etmesi sonucu gösteriler gittikçe yayıldı. Bu arada Esad yönetimi bazı reformlar yaparak gösterileri durdurmaya çalıştı; 1963'ten beri yürürlükte olan sıkı yönetimi kaldırmak ve kimliksiz

³⁹ Cenap Çakmak, *Arap Baharı Sürecinde ABD'nin Dış Politikası, İçinde Arap Baharı: Ortadoğu'da Demokrasi Arayışı ve Türkiye Modeli*, Editör: Murat Aktaş, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2012, s.90.

⁴⁰ Suriye'deki Kürt nüfus ile ilgili değişik kaynaklar tarafından değişik rakamlar verilmektedir. Suriye'de Kürt nüfusunun %8 veren kaynaklar olduğu gibi %17 olduğunu iddia eden kaynaklar da vardır. Bu konuda bkz: Micheal Collins Dunn, "The Arap World and the Kurds", In, *Kurdish Identity; Human Rights and Political Status*, Edited by; Charles G. Macdonald and A.O'Leary, University Press of Florida, 2007, p. 232.

⁴¹ Kuşkusuz Suriye'de Baas rejimi boyunca bir çok kesim temel hak ve özgürlüklerden yoksundu. Ancak zamanında değişik siyasi nedenlerle Suriye'ye göç etmiş Türkiyeli Kürtlerin 1963 yılında kimlikleri alınmış ve bir daha verilmemişlerdir. Bu gün sayıları değişik kaynaklarda 200 bin ile 400 bin olduğu düşünülen bu Kürtlerin vatandaş kabul edilmemelerinden kaynaklı yukarıdaki adı geçen hakları elinden almıştır. Bu konuda bkz: International Middle East Peace Research Center, IMPR, Suriye Kürtlerinin Türkiye'deki Kürt Sorunu ve Çözümüne Yönelik Algısı, Açık Toplum Vakfı, Chrest Vakfı, Temmuz 2014, s.,18-19. / Micheal Collins Dunn, "The Arap World and the Kurds", In, *Kurdish Identity; Human Rights and Political Status*, Edited by; Charles G. Macdonald and A.O'Leary, University Press of Florida, 2007, p. 232.

olan Kürtlere kimlik vermek gibi.⁴² Bu ve benzeri adımlar Suriye'de iç savaşı bitirmeye yetmediği gibi savaş gittikçe yayıldı.

2011'de Dera'da başlayan ayaklanmalar karşısında ise ABD gelişmeleri yakından izlemiş ve Esed yönetimine şiddet kullanmamasını, muhaliflerle siyasi diyalog başlatmasını önermiştir. Olayların tırmanması üzerine ABD konuyu bir yandan BM gündemine taşırken, diğer yandan Türkiye ve Arap Birliği ülkeleriyle yakın temasa geçmiştir. Yeni ABD dış politikasına uygun olarak, Obama yönetimi herkesin beklentisinin aksine Suriye konusunda bölgesel inisiyatifler geliştirilmesini ve diplomatik çabalara öncelik verilmesini desteklemiştir. Bu çerçevede ancak 2011 Ağustos ayında Başkan Obama artık Esed yönetiminin gitmesi gerektiğini açıklamıştır. 6 Şubat 2012 tarihi itibarıyla de diplomatlarını geri çekmiştir. Bundan sonraki süreçte "Esad gitmeli" şeklinde bir politika izleyen ABD yönetimi bu doğrultuda BM gündemini getirdiği Suriye'ye müdahale ile ilgili her zaman Rusya ve Çin'in vetosuyla karşılaşmıştır. Bunun üzerine ABD yönetimi Türkiye, Suudi Arabistan, Katar gibi ülkeler ile Arap Ligi, İslam Konferansı Örgütü gibi çok uluslu örgütleri devreye sokarak sonuç almaya çalışmıştır. Diğer taraftan Suriye'de iç savaş uzadıkça hem Suriye'deki iç dengeler hem de bölgesel dengeler yüzünden savaş, tam bir mezhepsel eksene oturdu. Bölgesel bloklaşma: Bir taraftan Esad rejimi, İran ve Hizbullah diğer taraftan Suudi Arabistan, Türkiye, Katar şeklinde oldu. Mezhepsel bloklaşma en çok Esad rejimine yaradı. Çünkü böylelikle Esad, Sünni tehdidine karşılık her zaman yanında yer alacak bir Alevi ve Hıristiyan azınlığın desteğini çok güçlü bir şekilde sağlayabilmiştir. Bu durum aynı zamanda muhaliflerin birleşmesi önünde önemli bir engel olmuştur. Bu da sorunu kendi içinde daha çıkılmaz hale getirmiştir. Mezhepsel olarak bölünen Suriye muhalefeti diğer yandan etnik olarak da bütünleşemedi. PYD (Partiya Yekitiya Demokrat, Demokratik Birlik Partisi) öncülüğünde örgütlenen Kürt muhalefeti hiçbir tarafta yer almayacağını kendi bölgelerine saldırı olmadıkça kimseyle savaşmayacaklarını ilan ederek Kürt yoğunluklu bölgelerde yönetimi ele geçirdi.

ABD Başkanı Obama'nın 6 Mart 2012 tarihli basın toplantısında Suriye'ye askeri müdahale hakkında söyledikleri bu çıkmaza işaret etmektedir. Durumun Libya'dakinden çok farklı olduğunu ve bu sebeple ABD'nin tek taraflı askeri harekât düzenlemesini yanlış bulduğunu vurgulayan Obama, "Libya konusunda biz uluslararası toplumu harekete geçirdik, BM Güvenlik Konseyi'nin onayını aldık, bölgedeki Arap ülkelerinin tam desteğini sağladık ve askeri hareketin kısa zamanda sonuç getireceğine emin olduktan sonra harekete geçtik. Suriye'de ise durum çok daha karmaşıktır"⁴³ dedi. "Çok daha karmaşıktır" belirlemesi kuşkusuz hem BM'de sağlanamayan ittifaka hem de Suriye'deki mezhep ve etnik temelli bölünmüşlüğe işaret etmektedir. Çünkü mezhepsel bir eksene oturan problem yüzünden hem içte muhalefet arasında bir birlik sağlanamamakta hem de dış müdahalenin diğer Şii nüfusa sahip Lübnan, Yemen, Bahreyn ve Kuveyt gibi ülkelerde ne gibi sonuçlar doğuracağı ve giderek bunun bütün bir İslam coğrafyasında ne gibi kaoslara sebep olacağı öngörülememektedir⁴⁴. Nitekim

⁴² Elayne Hannon and Hannah Russell, From Peaceful Demonstrations to Armed Conflict: Considering Humanitarian Intervention in the Case of Syria, Al-Marsad- Arap Human Right Centre in Golan Heights, 2013, s.10-11. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2212711, Erişim tarihi 25 Nisan 2013.

⁴³ Birol Akgün, *a.g.e.*, s.14.

⁴⁴ Mete Çubukçu, *a.g.e.*, s. 200.

bugün Irak ve Yemen'de yaşananlar izlendiğinde bu kaygının yersiz olmadığı anlaşılmaktadır. İki ülkede de mezhep savaşları yaşanmaktadır.

Bu arada özellikle 2012 baharında cihadçı örgütlerin Suriye'de iç savaşa aktif olarak dahil olması ABD'nin Suriye iç savaşına daha tereddütlü yaklaşmasına sebep olmuştur. İŞİD, El-Nusra gibi örgütlerin iktidarı ele geçirmesinden çekinen ABD yönetimi Esad- cihadçı örgütler ikileminde kalmıştır. İŞİD (Devletül İslamiye Fi'l Irak Ve's Şam, Irak-Şam İslam Devleti) ve El-Nusra gibi örgütlerin başlarda ÖSO (Özgür Suriye Ordusu) tarafında görünmesi, ABD'nin ÖSO ve Suriye Ulusal Konseyi'ne de şüpheli yaklaşmasına sebep olmuştur. ABD eski dış işleri bakanı Hillary Clinton'un 1 Kasım 2012'de Hırvatistan'da "Suriye Ulusal Konseyi bütün muhalefet temsil etmiyor⁴⁵" sözlerini bu çerçevede değerlendirmek gerekiyor. Cihadçı örgütlerin savaşa katılımı ile beraber bir taraftan bölgede mezhepsel gerilim artarken, diğer taraftan başlarda Esad rejimine karşı mücadele ettikleri düşünülen bu örgütler bazen kendi aralarında bazen özgür Suriye Ordusu ile bazen Kürt muhalefeti olan PYD ile savaştıkları görüldü. Savaş Suriye'yi aşarak Irak'a sıçradı. Özellikle İŞİD, Şiilerin iktidarda olduğu Maliki hükümetine karşı savaşarak Irak'ın bazı bölgelerini geçici olarak ele geçirdi.

Bu süreçte ABD yönetimi BM ve Arap Ligi gibi uluslararası örgütleri devreye sokarak geri planda durmayı tercih etti. Bu çerçevede BM ve Arap Ligi BM eski genel sekreteri Kofi Annan'ı taraflar arasında arabuluculuk yapmak üzere görevlendirdi. Annan taraflara 6 maddelik bir plan sundu. 12 Nisan'da yürürlüğe girmek üzere; taraflar arası ateşkesi ve insani yardıma müsaadeyi ve Suriye'nin BM ile işbirliğini ön gören plan beklenen etkiyi yaratmadı⁴⁶.

Uluslararası diplomasiye yönelik çabaları devam etti. Türkiye 1 Nisan 2012 tarihinde İstanbul'da Suriye'nin Dostları ismiyle bölge ve uluslararası aktörlerin toplanmasına öncülük ederek Suriye sorununa çözüm bulmaya çalıştıysa da, Rusya ve Çin'in toplantıya katılmayı reddetmesi, toplantıya katılan ABD ve Fransa'nın Annan Plan'ını sıkıntıya sokacak bir yaklaşıma sıcak bakmayacaklarını açıklamaları bu toplantıda da bir netice çıkmamasına sebep oldu⁴⁷. ABD 30 Haziran 2012'de Cenevre'de ve Ocak 2014 Montrö'de yapılan ve Cenevre-1 ve Cenevre -2 diye anılan uluslararası diplomasi çabalarına destek verdiyse de bu çabalardan bir sonuç çıkmadı.

Rusya ve Çin'in Suriye'ye yönelik silah ambargosu dahil her yaptırımını veto etmesi, mezhepsel çatışma ve bu çatışmanın bütün Ortadoğu'ya yayılma riski, etnik bölünme, cihadçı örgütlerin kaos ortamından yararlanarak güçlenmeleri ve hem

⁴⁵ <http://www.usasabah.com/Guncel/2012/11/1/suriye-ulusal-konseyni-sildi>, Erişim tarihi, 13 Mayıs 2013.

⁴⁶ Bu plan şöyledir; 1. Suriye halkının istek ve endişelerine cevap verecek Suriye öncülüğünde bir siyasi süreçte BM temsilcisi ile işbirliği yapmak; 2. Sivillerin korunması için BM gözetiminde her tür silahlı şiddete son verilmesi a) Hükümet meskûn alanlara asker sevkini ve silah kullanımını durdurup buralarda bulunan askerleri çekecek b) Muhalefet çatışmalarına son verme taahhüdünde bulunacak 3. Tüm taraflar çatışma yaşanan bölgelere insani yardım sevkini sağlayacak ve insani amaçlarla her gün iki saatlik sükûnet dönemleri sağlayacak 4. Suriye yönetimi keyfi şekilde tutuklanmış kişilerin serbest bırakılması sürecinin hızını ve kapsamını artıracak 5. Suriye yönetimi ülkede gazeteciler için hareket serbestisi temin edecek 6. Suriye yönetimi toplanma ve barışçı şekilde gösteri yapma hakkına saygı gösterecek

⁴⁷ Kıran Abdullah, "Arap Baharı Gölgesinde Türkiye Suriye İlişkileri", İçinde Arap Baharı: Ortadoğu'da Demokrasi Arayışı ve Türkiye Modeli, Editör: Murat Aktaş, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2012, s.129-130.

Suriye'de yönetimi ele geçirme hem de Irak gibi komşu ülkelerde tehdit oluşturmaları ABD'yi Suriye meselesinde daha dikkatli adım atmak zorunda bırakmıştır. Nihayet Selefi cihadçı İŞİD örgütünün 11 Haziran 2014'te Musul'u ele geçirmesi ile Irak'ı teslim alan mezhepçi savaş karşısında da ABD'nin tutumu değişmedi. Başlarda gelişmeleri takip etmekle yetinen ABD yönetimi, tehdidin Kürdistan Bölgesel Yönetimine yönelmesi karşısında, önce İŞİD'e karşı hava saldırısında bulunmuş, sonra uluslararası ittifak girişimlerine hız vermiştir. ABD, Irak ve Suriye'de İŞİD'e karşı olası müdahale senaryolarına başta Avrupa ülkeleri olmak üzere Katar, Suudi Arabistan, Mısır, Türkiye gibi Sunni bölgesel güçleri de dahil etmeye çalışmıştır. Başkan Obama 20 Eylül 2014'te Suriye ve Irak'a müdahale ile ilgili sarf ettiği sözler Libya müdahalesi sırasında yaptığı değerlendirmenin kopyası gibiydi; "Ağustos ayından bu yana Amerikan pilotları, Irak'ta bu teröristlere karşı 170'i aşkın hava saldırısı gerçekleştirdi. Şimdi bu hava saldırılarında Fransa da bize katıldı. Bu teröristlere karşı, Irak ya da Suriye'de harekete geçmek için tereddüt etmeyeceğiz" ifadelerini kullandı. Bunun tek başına ABD'nin savaşı olmadığını altını çizen Obama, Amerikan askerlerini Irak yada Suriye topraklarına savaşa yollamayacağını bir kez daha vurguladı. Obama, "Sahadaki ortaklarımıza, kendi ülkelerinin geleceğini güvence altına almaları için, kendi yeteneklerimizi kullanarak yardımcı olmak daha etkili olacaktır. Hava gücü kullanacağız, ortaklarımıza ekipman ve eğitim desteği sağlayacağız. Tavsiyelerde bulunup yardımcı olacağız. Bu mücadelede geniş bir uluslararası koalisyona liderlik edeceğiz. Bu ABD'nin İŞİD ile mücadelesi değil, bu bölge insanlarının, dünyanın İŞİD ile mücadelesi⁴⁸" dedi.

Sonuç

ABD başkanların dış politikasını belirleyen ve son dönemlerde Bushlar - Clinton/Obama tarafından ABD'de temsil edilme imkanı bulan; ABD'yi dünyanın efendisi gören yaklaşım veya ABD'yi dünyanın lideri olarak gören yaklaşımların ikisi de ABD'ye dünyanın düzeni ile ilgili çok büyük misyonlar yüklemektedir. İki kutuplu Soğuk Savaş döneminde SSCB'ye karşı insan hakları, demokrasi, ulusların kendi kaderini tayin hakkı gibi söylemleri bir dış politika aracı olarak kullanan ABD, SSCB'nin yıkılması ile beraber tek kutuplu dünyada demokrasi, İnsan hakları, ulusların kendi kaderini tayin hakkı gibi söylemlerden vazgeçmiş, hegemonyasının devamı için 'düzen' üzerinde yoğunlaşmıştır. Dünyadaki düzeni kurma görevini kendisinde gören ABD, bu çerçevede kendisinin tasavvur ettiği dünya düzenine uymayan devletleri 'haydut devletler', 'şer eksen' gibi kavramlarla kategorize ederek hegemonyasını sürdürme yoluna gitmiştir. Söylemsel olarak dış politikada dillendirilen demokrasi, Irak işgalinde olduğu gibi 'haydut devletlere' karşı 'düzeni korumak' (ya da hegemonyasını sürdürmek) için araçsallaştırılırken, Bushlar ve Clinton/ Obama arasındaki temel fark, askeri güç kullanma konusunda aşırı istekli olma veya aşırı ihtiyatlı olmaktan ibarettir. 'Düzeni' önceleme devam etmektedir.

Dünyada düzeni koruma/sağlama adına Irak ve Afganistan'ı saldıran, Irak'ta ve Guantanamo'da askerlerinin yaptığı işkence görüntüleri sadece Ortadoğu'da değil

⁴⁸Radikal, Obama: Dünya ABD'ye, ABD askerlerine güveniyor, 20 Eylül,2014, http://www.radikal.com.tr/dunya/obama_dunya_abdye_abd_askerlerine_guveniyor-1213936, Erişim Tarihi, 21 Eylül, 2014.

bütün dünyada büyük bir imaj kaybına uğrayan ABD, Obama ile beraber imaj düzetme yoluna gitmiştir. Bu çerçevede ABD'nin Arap Baharı'na karşı izlediği politika incelendiğinde mümkün olduğunca askeri seçenekten uzak durduğunu, fakat çıkarları doğrultusunda sonuç aldığını söylemek mümkündür. Afrika ve Avrupa arasında önemli bir stratejik noktada bulunan, isyandan önce "haydut devlet" olarak tanımladığı petrol zengini Libya'da, BM ve NATO' üzerinden sonuç almasına bilen ABD, Mısır örneğinde olduğu gibi Ortadoğu'da kendi çıkarlarını tehdit altında gördüğünde Mısır'ın iç dengelerinden faydalanarak İslami tandaslı bir iktidarın uzun soluklu olmasını engellemiştir. İsyandan önce "şer ekseninde" sınıflandırdığı Suriye'de ise, gerek mezhepsel iç ve bölgesel dengeleri gerekse cihadçı örgütlerin iktidara gelme olasılıklarına karşı ikileme kalan ABD yönetimi zaman zaman geri planda durmuş, daha çok gelişmeler karşısında tutum almak zorunda kalmıştır. Ancak genel anlamda askeri seçeneği ötelediği, rejimin devrilmesi için diplomasiye önem verdiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

- AKGÜN Birol, ABD'nin Suriye Politikası, Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler (Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri), Stratejik Düşünceler Enstitüsü, SDE Uluslararası İlişiler Program Koordinatörlüğü, 2012.
- ARI Tayyar, Geçmişten Günümüze Orta Doğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi, Bursa, MKM yayınları, 2012.
- ARIBOĞAN Deniz Ülke, Büyük Resmi Görmek, İstanbul, Timaş Yayınları, 2013.
- BUĞRA Kılıç Buğra Kanat, Amerikan Dış Politikasının Bir Darbeyle İmtihani, 10 Temmuz 2013, <http://setav.org/tr/abd-dis-politikasinin-bir-darbeyle-imtihani/yorum/6900> erişim Tarihi, 30 Nisan 2014.
- CEBECİ Erol A. ve Diğerleri, Başkanlık Seçimleri Sonrasında ABD'nin Ortadoğu Politikası, SETA Analiz, Sayı:54, Ekim 2012.
- CHOMSKY Noam ve Achcar Gilbert, Tehlikeli Güç, ABD'nin Dış Siyaseti ve Ortadoğu, İstanbul, İthaki Yayınları, 2007.
- ÇAKMAK Cenap Çakmak, Arap Baharı Sürecinde ABD'nin Dış Politikası, İçinde Arap Baharı: Ortadoğu'da Demokrasi Arayışı ve Türkiye Modeli, Editör: Murat Aktaş, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2012.
- ÇUBUKÇU Mete, Yıkılın bu Düzen, Arap Ayaklanmaları ve Sonrası, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.
- DJALILI Mohammad-Reza ve KALLNER Thierry, Arap Baharı Karşısında İran ve Türkiye, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, 2013.
- DUNN Michael Collins, The Arap World and The Kurds, In; Kurdish Identity, Human Rights and Political Status, Edited by Charles G. MacDonald and Carole A. O'Leary, University Press of Florida, Florida, 2007.
- ERDEM Burcu Kaya, Doğu Batı İkilemi Bağlamında El-Cezire, İstanbul, Vadi Yayınları, 2011.
- HANNON Elayne ve Russell Hannah, From Peaceful Demonstrations to Armed Conflict: Considering Humanitarian Intervention in the Case of Syria, Al-Marsad- Arap Human Right Centre ın Golan Heights, 2013. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2212711, erişim tarihi 25 Nisan 2013.

- HOOK Steven W. ve Spaniner John, *Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze*, İstanbul, İnkılap Yayınevi, 2013.
- HOLSTI OLE R., *To see Ourselves as Others See Us, "How Publics Abroad View The United States after 9/11"*, The University of Michigan Press, 2008.
- IMPR, *International Middle East Peace Research Center, Suriyeli Kürtlerin Türkiye'deki Kürt Sorunu ve Çözümüne Yönelik Algısı: Suriye Kürtleri Saha Araştırma Raporu*, Açık Toplum Vakfı, Chrest Vakfı, Temmuz 2014.
- KAZGAN Gülten, *Küreselleşme ve Ulus Devlet: Yeni Ekonomik Düzen*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009.
- KIRAN Abdullah, *"Arap Baharı Gölgesinde Türkiye-Suriye İlişkileri"*, Arap Baharı Ortadoğu'da Demokrasi Arayışı ve Türkiye Modeli, Der. Murat Aktaş, Ankara, Nobel Yayınları, 2012.
- KURTBAG Ömer, *Amerikan Yeni Sağı*, Ankara, Usak Yayınları, 2010.
- KÜÇÜKKELEŞ Müjge, *AB'nin Ortadoğu Politikası ve Arap Baharına Bakışı*, SETA analiz, Sayı:63, Ocak 2013.
- ÖZKAN Mehmet, *Mısır Dış Politikası: Dünü, Bugünü, Sorunları*, SETA, sayı:88, Mart 2014,
- TELATAR Gökhan, *Yeni Muhafazakârlar, Demokrasinin Yayılması ve Amerikan Dış Politikası*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:67, No:3, 2012.
- YAYLAGÜL Levent, *Kitle İletişim Kuramları*, Ankara, Dipnot Yayınları, 2013.